

М. В. ВОЙТОВИЧ, наук. співроб.
(Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, м. Київ)

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ ПОДАННЯ ПРАКТИЧНИМИ ПСИХОЛОГАМИ ДОПОМОГИ КЕРІВНИКАМ ОРГАНІЗАЦІЙ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 11, с. 120–122

Розглядаються деякі психотехнології практичних психологів з подання допомоги керівникам організацій і визначено вимоги до ефективного їх застосування.

Питання про психотехнології подання допомоги практичними психологами корисно розпочати з визначення поняття власне технології, ознайомлення з основними видами технологій і окреслення галузей суспільного життя, де ці поняття застосовуються.

У словниках, зокрема іноземних слів і Ожегова, наведено такі дефініції: **технологія** — це сукупність знань про способи та засоби проведення виробничих процесів [13]; **технологія** — це сукупність виробничих методів і процесів у певній галузі виробництва, а також науковий опис способів виробництва [10]. Отже, технологія — це виважена система того, “як” і “в який спосіб” мета втілюється в конкретний різновид продукції або її складову. М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі у своїй фундаментальній праці “Основи менеджменту” [9] дають таке визначення: **технологія** (*technology*) — це будь-який засіб перетворення вихідних матеріалів — чи то людей або фізичних матеріалів — для одержання бажаної очікуваної продукції чи послуг. Технологія є компонентом системи. У цьому разі системою є **організація** (відкрита соціотехнічна система). Таким чином, технологія — це системний компонент організації поряд з такими системними компонентами, як структура організації, її завдання, цілі та люди. Технологія має набагато ширше значення, ніж вважається традиційно. На думку соціолога Ч. Перроу, який багато писав про вплив технології на організацію і суспільство, тех-

нологія є засобом перетворення сировини — чи то людей, інформації або фізичних матеріалів — в очікувані продукти та послуги [17]. Л. Дейвіс пропонує розглядати технологію як поєднання кваліфікаційних навичок, устаткування, інфраструктури, інструментів і відповідних технічних знань, необхідних для здійснення бажаних перетворень у матеріалах, інформації чи людях [16].

У 80-х роках ХХ ст. у радянській науково-популярній освітній літературі широко полемізувалась проблема *освітніх технологій*, що для нетехнічної галузі було новим і прогресивним. Щоправда, аналізувалася педагогічна технологія як напрямок зарубіжної педагогіки, який ставить за мету підвищити ефективність освітнього процесу, гарантувати досягнення учнями запланованих результатів навчання [4]. Приблизно водночас в “Енциклопедії педагогічних засобів, комунікацій і технологій” (Лондон, 1978) П. Мітчелл **педагогічну технологію** визначив як галузь досліджень теорії і практики (у межах системи освіти), що має зв'язки зі всіма аспектами організації і педагогічної системи для досягнення специфічних і потенційно відтворюваних педагогічних результатів [12]. Нещодавно з'явилися визначення українських учених понять технологій навчання та педагогічних технологій, а також технологій, що застосовуються в системі освіти. Наприклад, С. У. Гончаренко в Українському педагогічному словнику наводить визначення поняття технології навчання [1].

Як зазначалося, у системі освіти окрім технологій навчання та педагогічних технологій практикуються й конкретні **технології діяльності**, наприклад практичних психологів: технології діяльності психологів у контексті управлінських та організаційних аспектів їх взаємодії з адміністрацією, педагогами та методистами [5].

Існують й інші види технологій діяльності в системі "людина — людина". Наприклад, у журналі "Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы" є рубрика "*Психосоциальные технологии*", в якій до таких віднесено *дистантне консультування* (телефонне консультування і консультативне листування) [8].

Використовується також поняття **психофізіологічної технології** (ПФТ). Завдяки засвоєним психофізіологічним технологіям індивідуум здатний здійснювати самопрограмування на зміну тих чи інших якостей, блокувати себе від накопичення негативних емоцій, ефективно використовувати внутрішні ресурси, мотивувати себе і підлеглих на досягнення віддалених у часі цілей, здійснювати погляд з майбутнього [6].

До класу гуманітарних належать також **управлінські технології**, які вважаються особливим різновидом професійної діяльності [15].

Згідно з Н. В. Кузьміною [7], для досягнення вершин професіоналізму необхідно опанувати три групи продуктивних психолого-педагогічних технологій: дослідження, конструювання і взаємодії. Згодом ці технології адаптували до управлінської діяльності А. О. Деркач і О. П. Ситніков [2], які довели, що підвищення потенційних можливостей колективної управлінської діяльності є реальним після опанування її суб'єктами у процесі активної соціально-психологічної підготовки засобів соціально-психологічного тренінгу.

У праці "Коллективные субъекты управления: формирование, развитие та психологическая подготовка" [14] В. В. Третьяченко обґрунтував психологічну характеристику різновидів технологій, опанування яких сприяє ефективному функціонуванню комплексних систем управління (КСУ). Автор пропонує захищувати **управлінські технології** до психологічних і визначає їх як сукупність психологічних характеристик КСУ та послідовність їх реалізації у спільній (управлінській) діяльності.

В. Г. Панок основним елементом практичної психології вважає **психологічну технологію** [11] і наводить таке її визначення: це цілісна методична система, що складається з трьох основних частин: діагностичної, інтерпретаційної (або пояснювальної) і корекційної. Основний зміст застосування психологічної технології, на думку автора, полягає у внесенні змін у зміст, фор-

ми і напрями індивідуального розвитку особистості.

Л. М. Карамушка, обґрунтовуючи доцільність подання психологічної допомоги управлінському персоналу організацій через реалізацію **психолого-управлінської технології**, пропонує таке її визначення: це система основних видів і форм діяльності практичних психологів в організації, спрямованих на розв'язання певних психолого-управлінських проблем. На думку автора [3], у структуру психолого-управлінських технологій доцільно включити три основні елементи: інформаційно-смісловий, діагностичний і консультативно-корекційний.

Аналізуючи викладений матеріал і підсумовуючи нагромаджені знання, доходимо таких висновків:

1. Психотехнології — це ситуаційно орієнтовані системокомплексні методи, які складаються з трьох основних блоків: інформаційно-сміслового, діагностичного і корекційного, що забезпечують ефективність основних видів діяльності психологів у конкретних обставинах життєдіяльності.

2. У подальшому доцільно розглядати і розробляти психотехнології діяльності психологів в організаціях з проблем керівника, персоналу і організації.

3. Психотехнології розробляються під конкретне завдання, а в їх основу покладено конкретну позицію автора.

4. Психотехнологічні комплекси вибудовуються згідно з цільовими установками, що мають форму очікуваного результату.

5. Функціонування психотехнологій передбачає взаємопов'язану діяльність психолога з керівником чи персоналом організацій на договірній основі з урахуванням принципів спільної діяльності (індивідуалізації, диференціації, оптимальної реалізації людських ресурсів, конструктивного спілкування тощо).

6. Розроблювані психотехнології повинні бути придатними для відтворення не тільки їх авторами, а й іншими психологами з гарантією досягнення запланованих результатів.

Література

1. Гончаренко С. У. Технологія навчання: Укр. пед. слов. — К.: Либідь, 1997. — С. 331.
2. Деркач А. А., Ситников А. П. Формирование и развитие профессионального мастерства руководящих кадров: социально-психологический тренинг и прикладные психотехнологии. — М.: Луч, 1993. — 72 с.

3. Карамушка Л. М. Концептуальні засади дослідження підготовки практичних психологів до надання психологічної допомоги управлінському персоналу організацій // Актуальні проблеми психології. Т. 1. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. — К.: Вид-во Ін-ту психології АПН України, 2001. — Ч. 2. — С. 260–267.
4. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта. — М.: Знание, 1989. — 80 с.
5. Ключева Н. В. Технология работы психолога с учителем. — М.: ТЦ "Сфера", 2000. — 192 с.
6. Кузьмин И. А. Психотехнологии и эффективный менеджмент. — М.: Психол. шк. бизнеса, 1994. — 192 с.
7. Кузьмина Н. В. Основы вузовской педагогики. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1978. — 182 с.
8. Меновщиков В. Ю. Особенности дистантного консультирования // Вестн. психосоц. и коррекц.-реабилит. работы. — 1997. — № 1. — С. 25–32.
9. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. — М.: Дело, 1995. — С. 94–99.
10. Ожегов С. И. Словарь русского языка. — М.: Госиздат, 1953. — 848 с.
11. Панок В. Г. До побудови теоретичних засад української практичної психології // Проблеми розвиваючого навчання: Матер. I та II міжнар. конф. / За ред. акад. С. Д. Максименка. — К., 1997. — С. 344–351.
12. Педагогические технологии: что это такое и как их использовать в школе: Практико-ориентир. моногр. / Под ред. Т. И. Шамова, П. И. Третьякова. — М.; Тюмень, 1994. — 278 с.
13. Технология: Краткий словарь иностранных слов / Под ред. И. В. Лехина, проф. Ф. Н. Петрова. — М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1952. — С. 393.
14. Третьяченко В. В. Колективні суб'єкти управління: формування, розвиток та психологічна підготовка. — К.: Стило, 1997. — 586 с.
15. Шепель В. М. Настольная книга бизнесмена и менеджера (управленческая гуманитарология). — М.: Финансы и статистика, 1992. — 240 с.
16. Davis L. E. Job Satisfaction Research // The Post Industrial View. Industrial Relations. — 1971. — Vol. 10. — P. 176–193.
17. Perrow C. Organisational Analysis: A Sociological View. — Belmont, Calif.: Wadsworth, 1970.